

Mensen met een verstandelijke beperking hebben menslievende zorg nodig

Mensen met een verstandelijke beperking vragen om ‘menslievende zorg’. Wanneer de zorgsector zich bedrijfsmatig blijft manifesteren, staat dit onder druk. Begeleiders moeten weer de ruimte krijgen om hun oprechte aandacht te geven.

Matthijs Heijstek • orthopedagoog-generalist bij Zozijn, auteur van ‘Geef mij je hand’ over geestelijke verzorging van mensen met een verstandelijke beperking

© 2 december 2021, 16:29 aangepast 3 december 2021 09:57

Een repetitie voor een jubileumconcert van de Jostiband, een orkest met musici met een verstandelijke beperking.

(beeld anp / Bart Maat)

Vrijdag 3 december is de Internationale Dag voor mensen met een beperking, ook wel Wereldgehandicaptendag genoemd. Dit jaar luidt het thema ‘toegankelijkheid van voorzieningen’.

De Verenigde Naties hebben deze dag in 1992 ingesteld met als doel aandacht te vragen voor gelijke kansen voor mensen met een beperking.

In de jaren negentig van de vorige eeuw werd de mens met een verstandelijke beperking steeds meer gezien als een keuzebewuste burger. In de decennia die daarop volgden, is de zorg in Nederland ook ingericht volgens dit zogenaamde burgerschapsparadigma. Deze beweging heeft veel goeds gebracht, de positie van mensen met een beperking is er echt door versterkt. Er is sinds die tijd meer zorg op maat mogelijk.

Artikel gaat verder onder de advertentie

Maar voor mensen met een verstandelijke beperking is deze ontwikkeling niet altijd en alleen positief geweest. Ik denk dat de opvatting over ‘keuzebewuste burgers’ niet altijd recht heeft gedaan aan de werkelijkheid en indirect voor meer afstand heeft gezorgd tussen zorgverleners en de mens met een verstandelijke beperking.

Zorgaanbieders zijn zich steeds meer als bedrijven gaan gedragen.

veel vergadertijd

Het burgerschapsparadigma werd namelijk zichtbaar in het overheidsbeleid. Mensen met een verstandelijke beperking kregen steeds meer de mogelijkheid om individueel zorg af te nemen en werden daardoor minder afhankelijk van grote instellingen. Het onbedoelde negatieve gevolg van deze beweging was dat zorgaanbieders zich steeds meer als bedrijven zijn gaan manifesteren.

In de jaren nul veranderde de gehandicaptenzorg. Bewoners van zorginstellingen werden 'cliënten' genoemd. Er kwamen managers, zorgproducten, inkoopovereenkomsten, HKZ-certificaten (wat staat voor Harmonisatie Kwaliteitsbeoordeling in de Zorgsector) en noem maar op. Dit resulteerde in veel vergadertijd en beeldschermtijd voor begeleiders. Tijd die ze niet konden besteden aan de mensen voor wie ze moesten zorgen.

uitvaart

Ik was deze week bij de uitvaart van een man met een verstandelijke beperking. De zaal zat vol met begeleiders die voor hem hadden gezorgd; op de woning, op de dagbesteding of in de nachtdienst. Geëmotioneerd werden er herinneringen uitgesproken. Er was een fotopresentatie met beelden van begeleiders met deze man op schoot, met een arm om hem heen, waarop ze samen aan het lachen waren. Ik zag geen vertegenwoordigers van een bedrijf dat net hun 'zorgproduct' had afgeleverd. Ik zag mensen. Begeleiders die liefdevol omgingen met de mens die aan hun zorgen was toevertrouwd.

Veelzeggend was het dat de familie dit ook in het dankwoord noemde. Ze waren blij dat de overledene altijd als mens was gezien en niet als patiënt of cliënt.

Natuurlijk is deze betrokkenheid, ondanks de grote betrokkenheid die begeleiders kunnen voelen, niet vergelijkbaar met de liefde tussen ouders en kind. Begeleiders, hoe betrokken ook, blijven voorbijgangers. Er zijn zelfs voorbeelden te noemen van misstanden. Mensen met een verstandelijke beperking die toevertrouwd werden aan wat men dacht zorgzame begeleiders te zijn, maar die dat vertrouwen beschaamden.

Toch is liefdevolle aandacht en betrokkenheid de basis van zorg. Annelies van Heijst, hoogleraar zorgethiek, introduceerde in Nederland het begrip 'menslievende zorg'. In haar boek vertelt ze over de tijd dat ze zelf in het ziekenhuis lag en zich allesbehalve een zelfbewuste consument voelde. Het enige waar ze in die tijd behoefte aan had, was een vriendelijk woord en liefdevolle aandacht.

Een andere hoogleraar, Petri Embregts, zegt dat het benaderen van de zorg als bedrijf voorbijgaat aan wat juist typerend is voor de mens met een verstandelijke beperking, namelijk dat zelf kiezen en beslissen niet gemakkelijk is voor hen. Beide hoogleraren pleiten dan ook voor een menslievende benadering. Werkers in de zorg moeten zich kunnen laten raken. Ze moeten de mens zien, bewogen raken en in beweging komen.

De relatie tussen begeleiders en mensen met een verstandelijke beperking laat zich in veel gevallen het beste beschrijven als een afhankelijkheidsrelatie. Juist vanwege deze afhankelijkheid is het zo belangrijk dat ouders hun kind kunnen toevertrouwen aan liefdevolle begeleiders die tijd en aandacht hebben voor hun kind en niet worden opgeslokt door de computer en de vergadertafel.

Jozef

De zorg aan mensen met een verstandelijke beperking moet het bedrijfsmatige denken loslaten. Op Nieuwenoord in Baarn, een zorgorganisatie waar ik heb gewerkt, hing aan de muur het motto van de katholieke Kleine zusters van de Heilige Jozef, die de instelling ooit stichtten: 'Helpen waar geen helpers zijn'. We moeten in de zorg aan mensen met een verstandelijke beperking ons weer laten voeden door de aloude bron: caritas. <